

UDK: 615:940.547.2(430Dachau)
940.547.2(430Dachau)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 5. 6. 2001.

Liječenje i medicinski pokusi u koncentracijskom logoru Dachau

DANIELA CLAUDIA ANGETTER

Institut za povijest medicine Sveučilišta u Beču, Beč, Republika Austrija

Nezanemariv broj njemačkih liječnika se za vrijeme Trećeg Reicha stavio u službu nacističkog režima, zanemarujući humane ciljeve svoje struke. U radu su opisani medicinski pokusi koje su njemački liječnici vršili nad logorašima koncentracijskog logora Dachau tijekom Drugog svjetskog rata. Ovi pokusi imali su teške i trajne posljedice na zdravlje logoraša, a mnogi od njih su tijekom izvođenja pokusa i umrli. Pokusi najčešće nisu imali nikakvog smisla, budući da ni na koji način nisu pridonijeli medicinskoj znanosti.

Uvod

Njemački liječnici su odigrali bitnu ulogu u utemeljenju i provedbi nacističke ideologije. Od ranih 1930-ih godina brojni liječnici zauzimali su važna mjesta u nacističkoj partiji, npr. Leonardo Conti, vođa liječnika Trećeg Reicha (*Reichsärztführer*), koji je organizirao medicinske pokuse u koncentracijskim logorima. Za vrijeme Trećeg Reicha, 45 posto svih liječnika bili su članovi Nationalsocijalističke njemačke radničke partije. Liječnici su bili zastupljeni i u poluvojnim organizacijama nacističke partije, 26 posto liječnika bili su pripadnici Jurišnih odreda (*SA, Sturmabteilung*), a sedam posto Zaštitnih odjela (*SS, Schutzstaffel*).¹

Mnoga izvješća svjedoče da su liječnici nacisti mučili pacijente protivnike nacističkog režima. Često su im ubrizgavani smrtonosni lijekovi, a ubijanje mentalno zaostalih osoba postalo je općeprihvaćena praksa koja se primjenjivala i na sve one koje je nacistička država smatrala nepodobnima. Nad logorašima u koncentracijskim logorima su izvođeni medicinski pokusi tijekom kojih su često mučeni do smrti.

¹ Michael HUBENSTORF, "Von der 'freien Artzwahl' zur Reichsärzteordnung - Ärztliche Standespolitik zwischen Liberalismus und Nationalismus", *Deutsches Ärzteblatt, Ärztliche Mitteilungen*, Jg. 6, Heft 14, 1989., 1.

Kako je moguće da su se liječnici ponašali na takav način? Fanatičnost u provođenju istraživanja, sadizam, perverzija, program provođenja eutanazije i želja za napredovanjem u svom zanimanju pretvarale su liječnike u ubojice. Provođenje medicinskih pokusa nije bilo tajno. Svi zainteresirani liječnici bili su obavještavani o tim pokusima na stručnim sastancima i skupovima. Medicinskim pokusima trebalo je doći do spoznaja koje bi njemačkim vojnicima omogućile lakše preživljavanje na bojišnici. Ipak, rezultati pokusa bili su najčešće već poznati ili potpuno beskorisni.²

Medicinski postupak prema logorašima u koncentracijskim logorima

U koncentracijskim logorima liječničku skrb imali su samo pripadnici SS-a ili njemačke vojske. Potpuno drukčiji postupak vrijedio je za logoraše, koji u slučaju bolesti ili povreda nisu imali liječničku njegu. Trebali su se sami oporaviti ili bi umirali.³

Liječnici nacisti u koncentracijskim logorima bili su odgovorni za izbor logoraša koji su odmah po dolasku u logor ubijani, izabirali su logoraše za medicinske pokuse, a bili su prisutni i na izvršavanju kazni nad logorašima.

Nakon dolaska budućih logoraša, liječnici SS-a odvajali su radno sposobne od ostalih. Radno sposobni su slani u logor, a ostali su odmah upućeni u plinske komore ili su korišteni za medicinske pokuse. U prisutnosti liječnika novopridošli logoraši su vrijeđani, udarani i bičevani. Zatim su dezinficirani s otrovnim tvarima, koje su u nekim slučajevima uzrokovale smrt. Higijenski uvjeti u logoru bili su vrlo loši. Voda je bila prljava i nije je bilo dovoljno, pretrpane barake bile su preplavljene ušima i muhama pa je tisuće logoraša dobivalo tifus i druge zarazne bolesti i bez ikakve liječničke pomoći umiralo. Zdravstveni pregledi logoraša obavljani su samo da bi se ustanovilo hoće li logoraš biti odmah ubijen ili će mu život biti privremeno pošteđen. Goli logoraši su morali satima stajati na hladnoći i kiši čekajući površan pregled, zbog čega su se mnogi razboljeli. Logoraši su se morali skinuti goli i zatim trčati ispred SS-ovaca kako bi pokazali koliko snage imaju. Bez obzira na to koliko je neki logoraš bio umoran, slab ili bolestan, morao je skrivati slabost i bolest ako je htio preživjeti.

Jedinu pomoć logoraši su dobivali od logoraša koji su po zanimanju bili liječnici.⁴

² Henry FRIEDLANDER, *Der Weg zum NS-Genozid. Von der Euthanasie zur Endlösung*, Berlin 1997., 222. i dalje.

³ Barbara BROMBERGER, Hans MAUSBACH, "Die Tätigkeit von Ärzten in der SS und in Konzentrationslagern", *Medizin, Faschismus und Widerstand*, Frankfurt/M 1990., 210 i dalje; *Das Unbegreifliche begreifen, Rundgang durch die KZ-Gedenkstätte Dachau*, Museums-Pädagogisches Zentrum München 1995., 7.

⁴ B. BROMBERGER, H. MAUSBACH, n. dj., 210. i dalje.

Kasnije, posebno od 1942. godine, liječnici nacisti davali su potrebnu pomoć svim logorašima koji su korišteni za obavljanje određenih poslova.⁵

Medicinski pokusi

Logoraši su planski korišteni za potrebe istraživanja. Pokusi u koncentracijskim logorima odnosili su se na različita pitanja, kao što su djelotvornost i popratni učinci novih lijekova, učinci kemijskih oružja i djelotvornost novih metoda sterilizacije. Logoraši su bili izlagani iznimno niskom atmosferskom tlaku i dubokom pothlađivanju da bi se otkrile granice tjelesne izdržljivost na takve učinke. Logoraši su bili zaraženi bakterijama da bi se utvrdila djelotvornost i popratni učinci sulfanomida. Broj logoraša koji nisu preživjeli ove pokuse bio je iznimno visok.

Najodgovorniji za ove pokuse bio je vrhovni zapovjednik SS-a, Heinrich Himmler. On je želio stvoriti novu medicinsku znanost, u kojoj bi sva stručna znanja pripadala Nijemcima arijevcima, dok bi u potpunosti bio izbrisan utjecaj liječnika Židova.

Glavne eksperimente u Dachau provodili su doktori Kurt Schilling i Sigmund Rascher.⁶

1. Malaria

Schilling je započeo istraživanja u vezi s malarijom još 1899. godine. U mirovinu je otišao 1936. Kada mu je bilo otprilike 70 godina, Himmler, koji mu je bio prijatelj, pozvao ga je da razvije serum protiv malarije. Njega su trebali dobiti svi njemački vojnici koji su trebali biti poslani u sjevernu Afriku. Schilling se smijetio u gradu Dachau, i svakog dana je odlazio u obližnji koncentracijski logor. Navodno je zarazio 2.000 logoraša malarijom u namjeri da u njima razvije sustav imuniteta, kako bi proizveo serum protiv malarije. Neki logoraši su zaraženi malarijom pet ili šest puta. Schilling je podizao tjelesnu temperaturu žrtvama i održavao je na toj razini što je dulje mogao, nakon čega bi promatrao djelovanje seruma. Oni koji su preživjeli pokus imali su doživotne posljedice, budući da su nastavili patiti od napadaja malarije. Schilling je posebno volio koristiti poljske svećenike za svoje pokuse.⁷

2. Testovi otpornosti na hladnoću

Doktor Rascher zapazio je da je uzemirujuće velik broj pilota njemačkog ratnog zrakoplovstva koji su umrli nakon što su u zimskim mjesecima bili oboreni nad Sjevernim morem. Brojna tijela pilota, koji su umrli

⁵ Arthur HAULOT, *Mauthausen, Dachau*, Bruxelles 1985., 129.

⁶ *Konzentrationslager Dachau*, Hg. Comite International de Dachau, 1972., 10.

⁷ Archiv der KZ Gedenkstätte Dachau, Nr. 10.069, Nr. 8238, Nr. 5793, Nr. 22.634, Nr. 24.819, Nr. 2560.

Provođenje testova otpornosti na hladnoću

od hladnoće, pronalazile su spasilačke skupine njemačkog zrakoplovstva. Rascher je izradio spremnik sa željeznim ovratnikom i sustavom za hlađenje. Spremnik bi prvo bio napunjen slanom vodom. Žrtve, odjevene u odjeću koju je trebalo isprobati, bile bi zaronjene u vodu do vrata. Žrtvama su vezane ruke kako se ne bi bacakale. Na početku pokusa voda je ohlađena na temperaturu Sjevernog mora nakon čega se pažljivo promatralo koliko dugo žrtva može ostati pri svijesti. Nakon toga temperatura vode je dodatno snižavana. Doktor Rascher želio je pronaći najbrži i najbolji način kojim bi što brže žrtve vratio svijesti. Ponekad bi uronio nepomično vezano tijelo žrtve u vruću vodu. Ponekad bi onesviještena žrtva bila jednostavno ostavljena gola u sobi na normalnoj temperaturi da umre ili dođe k svijesti.⁸

⁸ Archiv der KZ Gedenkstätte Dachau, Nr. 3184, Nr. 3614, Nr. 2560

Rascher je izvodio i druge testove otpornosti na hladnoću. Gole žrtve bi bile polegnute na željezne krevete i ostavljena vani po hladnoj zimskoj noći ili u prostoriji pokraj otvorenog prozora. Nakon što bi žrtva pala u nesvijest, bila bi izložena toploj vodi ili toplom zraku. Ponekad je Rascher pokušavao osvijestiti svoje žrtve, posebno katoličke svećenike, tjerajući ih na spolni odnos.⁹ Svi ovi pokusi bili su uglavnom besmisleni i nakon nekog vremena su prekinuti, ali je Rascher nastavio s drugim pokusima.

3. Pokusi izlaganja pritisku zraka

Ovi pokusi bili su također izravno povezani s potrebama njemačkoga ratnog zrakoplovstva. Žrtva bi bila stavljena u jednostavnu čeličnu komoru u kojoj bi pritisak zraka bio povećavan ili snižavan. Kroz stakleni prozor, postavljen na stijenci komore, moglo se promatrati izvođenje pokusa. Trajanje pokusa ovisilo je isključivo o odluci istraživača. Ponekad bi žrtva bila izvađena iz komore čim bi joj prokvario nos, ali češće su pokusi provodeni sve dok se žrtva više ne bi micala, nakon čega bi bila izvađena iz komore da se utvrdi je li pala u nesvijest ili je mrtva.¹⁰

4. Pokusi s morskom vodom

Beiglböck i Becker-Freysing izvodili su pokuse koji su trebali pokazati koliko neka žrtva može progutati morske vode bez trajnih posljedica po zdravlje. Pokušavali su i posebnim tvarima desalinizirati morsku vodu, ali bez uspjeha. Izlaganje ovom pokusu imalo je teške posljedice za zdravlje žrtava.¹¹

5. Pokusi zgrušavanja krvi

Navodno je ovaj pokus izvođen na nekoliko načina. Žrtvama su davane tablete za pojačano zgrušavanje krvi. Neke žrtve su nakon toga umrle od kapi ili ugrušaka koji su se stvorili u krvotoku i došli do srca ili mozga. Onima koji su preživjeli bile bi prerezane žile na zglobovima ruku ili drugim dijelovima tijela koji brzo krvare, nakon čega je mjerena količina izgubljene krvi prije nego je nastupilo njezino zgrušavanje. Tako se moglo ustanoviti koje su tablete najdjelotvornije.

Oni za koje je bilo očigledno da će umrijeti, bilo od krvarenja ili od prevelike količine pilula za zgrušavanje krvi, bili su otpremeni u krematorij, gdje su im nanošene povrede slične onima koje vojnici mogu zadobiti u borbi - otkinuta im je noga ili su ranjeni krhotinama projektila u glavu ili trbuh.¹²

⁹ Rudolf KALMAR, *Zeit ohne Gnade*, Wien 1946., 165.

¹⁰ Archiv der KZ Gedenkstätte Dachau, Nr. 3487, 182. i dalje, Nr. 9744, Nr. 8251

¹¹ Archiv der KZ Gedenkstätte Dachau, Nr. 5967

¹² Archiv der KZ Gedenkstätte Dachau, Nr. 12.192

6. Izrada predmeta od kože logoraša

SS-ovci su koristili kožu logoraša za izradu torbica, hlača, rukavica i drugih sličnih predmeta. Zato su logoraši s posebno lijepom kožom ili tetovažom bili odmah osuđeni na smrt.¹³

*Suđenje u Nürnbergu*¹⁴

Suđenje poznato kao "Optužba protiv nacističkih liječnika" završeno je 20. kolovoza 1947. Od ukupno 23 optužena za 15 je utvrđena krivica. Karl Brandt, Gebhardt, Mrugowski, Rudolf Brandt, kao i Sievers, Brack i Hoven, koji nisu bili liječnici, osuđeni su na smrt vješanjem. Drugi su dobili doživotu kaznu zatvora ili kazne od 10, 15 ili 20 godina. Među ovima su bili i Becker-Freysing i Beiglböck. Ipak, mnogi od njih su uskoro oslobođeni i mogli su nastaviti raditi kao liječnici.¹⁵

Preveo s engleskog jezika i prilagodio Nikica Barić

¹³ Archiv der KZ Gedenkstätte Dachau, Nr. 32.828, 6.

¹⁴ *Medizin ohne Menschlichkeit, Dokumente des Nürnberger Ärzteprozesses*, Hg. A. Mitscherlich und F. Mielke, Heidelberg 1949.

¹⁵ Archiv der KZ Gedenkstätte Dachau, Nr. 3487, 176. i dalje.

SUMMARY

MEDICAL TREATMENT AND MEDICAL EXPERIMENTS IN THE
CONCENTRATION CAMP DACHAU

During the Third Reich many German physicians supported the Nazis. Physicians took part in torture and killing of the enemies of the Nazi regime. Killing of the mentally disabled persons was a common practice. Concentration camps internees were used for medical experiments and were often tortured to death in process. The aim of the experiments was to improve the medical treatment of the German soldiers and to help them survive at the battlefield. But the results of the experiments were either well-known or totally useless. In the concentration camps ill or injured internees were not medically treated. Either they recovered on their own or they died. Hygienic conditions in the camps were deplorable. Water was scarce and unclean, lice and fleas infested the crowded barracks and thousands of people died of typhus or other infections without receiving any medical help. No matter, how tired, weak or ill internees were, they had to hide it they wanted to survive.

Various medical experiments were conducted in the concentration camp Dachau. The research projects performed concerned diverse subjects as the efficacy and side effects of new drugs, the effects of chemical weapons and the efficiency of new methods of sterilization. Prisoners were subjected to extremely low atmospheric pressure and profound hypothermia in order to discover the limits that a body could tolerate. Furthermore prisoners were infected with bacteria in order to assess the efficacy and side effects of sulfonamides. The number of people who did not survive the experiments was extremely high.

After the war several physicians who conducted the medical experiments were sentenced to death. Other were sentenced to various prison terms. But a lot of them were freed after several years and were able to continue working as physicians.